

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ІНФОРМАЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНИХ СИСТЕМ
КАФЕДРА КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИХ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ
СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

ІНЖЕНЕРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

ІНТЕГРОВАНІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РОБОТО-ТЕХНІЧНІ КОМПЛЕКСИ (ІРТК-2016)

ДЕВ'ЯТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

17-18 травня 2016 р.
Київ, Україна

ЗБІРКА ТЕЗ

Київ
НАУ
2016

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
INSTITUTE OF INFORMATION AND DIAGNOSTIC SYSTEMS
DEPARTMENT OF COMPUTERIZED ELECTRICAL
SYSTEMS AND TECHNOLOGIES

ENGINEERING ACADEMY OF UKRAINE

„INTEGRATED INTELLECTUAL
ROBOTECNICAL COMPLEXES“
(IIRTC-2016)

9TH INTERNATIONAL SCIENCE AND TECHNICAL
CONFERENCE

MAY 17-18TH, 2016
KYIV, UKRAINE

COLLECTED ARTICLES

KYIV
NAU
2016

УДК 004:621+681.5(063)

МІЖНАРОДНИЙ ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова:

Харченко В.П. в.о. ректора НАУ, д.т.н., проф., Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, м. Київ.

Члени комітету:

Васильєв А.Й. д.е.н., проф., Президент Інженерної академії України, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Міжнародної Інженерної академії, м. Харків.

Власенко В.О. д.т.н., проф., каф. технології університету Ополя, Республіка Польща.

Гусєв Б.В. д.т.н., проф., Президент Міжнародної Інженерної академії та Російської Інженерної академії, член-кор. РАН, м. Москва.

Квасніков В.П. д.т.н., проф., Заслужений метролог України, зав. каф. комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій НАУ, м. Київ.

Радєв Х.К. д.т.н., проф., зав. каф. технічного університету, м. Софія, Болгарія.

Черновол М.І. член-кор. Національної аграрної академії України, д.т.н., проф., ректор Кіровоградського НТУ, м. Кіровоград.

Острофські К. д.т.н., проф., декан Краківського сільськогосподарського університету, Республіка Польща.

Мічинські Я. д.т.н., проф., зав. каф. Краківського сільськогосподарського університету, Республіка Польща.

Хойніцкі Ю. Ph.D., проф., заст. декана Варшавського університету природничих наук, Республіка Польща.

Serhiy Kovela Ph.D., MBA, CTP Senior Lecturer, Department of Informatics and Operations Management Faculty of Business and Law Kingston University.

Yahya S.H. Khraisat Ph.D., Al_Balda Applied University / Al-Huson University College, Irdan, Jordan.

Відповідальний редактор: Шелуха О.О.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту інформаційно-діагностичних систем НАУ (протокол № 5 від 11 травня 2016 р.)

Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси (ІРТК-2016).

Дев'ята міжнародна науково-практична конференція 17-18 травня 2016 року, Київ, Україна. – К.: НАУ, 2016. – 310 с. (збірка тез)

Містить результати наукових, експериментальних та теоретичних досліджень вчених та аспірантів.

Матеріали можуть бути корисними науковим співробітникам, інженерно-технічним працівникам, аспірантам та студентам старших курсів вузів, що спеціалізуються в галузі автоматизованих систем управління робототехнічних комплексів та прогресивних інформаційних технологій.

© Національний авіаційний університет, 2016

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси	14
Kutia V., Jodkowski B. Design of robotic 3d scanning system	15
Грабар І.Г. Надчутливі датчики для роботизованих систем на основі перколяційно-фрактальних композитів	17
Демьянчук С.М. Нейросетевой комплекс синтеза полинома Колмогорова-Габора	20
Ковалишин О.С. Кінцевий автомат побудови розкладу медичних закладів	22
Марченкова С.В. Структура та особливості діагностичних процедур системи керування мобільного робота	24
Осауленко І.А. Інтегрована технологія управління розвитком міста	26
Рашкевич Ю.М., Пелешко Д.Д., Ізонін І.В., Батюк Д.А. Забезпечення надвисокої роздільної здатності зображень в робототехнічних комплексах із підсистемою технічного зору	28
Рудик А.В. Методи оцінки просторового положення об'єктів	31
Юрчук А.О., Варченко О.І. Робототехнічні системи автоматизованого проектування	34
Шелуха О.О. Система автоматизованого спостереження рухомих систем	37
Древецька В.В. Застосування робототехніки в екологічних дослідженнях	39
Нахаба О.О. Проведення польотів експериментальних тварин (щурів) на полікоптері НАУ ПКФ «Аврора» на висоту 700 метрів у відкритій кабіні для випробовування концепції персонального пасажирського полікоптерного флаєру	41
СЕКЦІЯ 2. Авіаційна та космічна техніка	43
Іонік А. Advantage of open rotor engine	44
Karachun V.V. The ДУСУ errors at a simultaneous action of tossing and ultrasonic radiation	46
Mel'nick V.N. Effect of ultrasonic waves on the gyroscope gimbal	48
Дмитриев С.А., Потапов В.Е. Построение нейросетевой математической модели ТРДД	50
Куц В.Ю. Вычисление азимута в фазовых пеленгаторах	52
Сапегін О.М., Бугайов Д.В. Програмна модель системи орієнтації на базі MAX21105	55

Сапегін О.М., Романов М.О. Програмна модель системи орієнтації на базі динамічно налагоджуваних гіроскопах	57
Сапегін О.М., Яресько С.С. Дослідження похибок динамічно настроюваних гіроскопів на рухомій основі	59
Фесенко С.В., Шибецький В.Ю. Дослідження особливостей поведінки циліндричної оболонки в ультразвуковому полі	61
Amelina A., Derets S. Chernobyl disasater	63
Latsapnov V., Chebukin B. Boeing 787 “Dreamliner” engine Rolls Royce Trent 1000	66
Yakymenko M. Arresting gear	67
Tkachuk S.O., Pira D.M. Causes of explosion at Chernobyl. April 26, 1986	68
Нахаба О.О., Харченко В.П. Проведення польотів експериментальних тварин (щурів) на полікоптері НАУ ПКФ «Аврора» на висоту 700 метрів у герметичній кабіні для випробовування концепції персонального пасажирського полікоптерного флаєру	70
СЕКЦІЯ 3. Вимірювальна техніка. Метрологія, стандартизація та сертифікація	72
Panchenko O.O., Vasalatiy N.V., Kovalchuk V.V. Nanometrology: Nanoparticles at the Solid State Matrix (optical aspect)	73
Kovalchuk V.V., Serbov N.G., Tsurkan O.V. Nanometrology: Heterosystems at the Information Technology	76
Брагинец І.А., Кононенко А.Г., Масюренко Ю.А. Применение фотоприемного устройства на основе лавинного фотодиода в высокоточных лазерных дальномерных системах	79
Брошук Ю.М., Стрілець О.Р., Стрілець В.М. Пристрій і спосіб виготовлення профільної пружної втулки	82
Вітрук Р.О., Щербак Л.М. Алгоритм усунення дрейфу ізоляції кардіограми, оснований на множинній модовій декомпозиції	85
Квасніков В.П., Возняковський А.О. Принцип роботи та функціональна схема струнного акселерометра	88
Волянский Р.С., Волянская Н.В. Формирование траекторий движения двухмассовой упруго-диссипативной системы	90
Філіппова М.В., Демченко М.О. До питання точності визначення напруженого стану металу методом акусторушності	93
Єфименко М.В. Вплив похибок ультразвукових витратомірів на економію енергоресурсів	94
Зайцев Є.О., Сидорчук В.Є. Ентропійний підхід при оцінюванні результатів вимірювання моніторингових систем	96

Ігнатенко П.Л. Аналіз методів вимірювання відхилень від циліндричності	99
Кваша О.М., Мартинюк Г.В. Моделювання пуасанівського білого шуму	101
Кошевой Н.Д., Кошечая И.И., Рожнова Т.Г. Сравнительный анализ электромеханических датчиков давления с цифровым выходом	103
Кришталь А.Ю. Моделювання процесу синтезу білків	106
Кромпляс Б.А., Крутов С.Л., Нікітенко Д.В., Шиндер Д.С. Корекція міжповіркового інтервалу перетворювачів вимірювальних параметрів електромереж на основі статистичних даних регламентних повірок	108
Маленко О.С., Боровицький В.М. Інтерферометр РОНКІ	112
Мартинюк Г.В., Марченко Н.Б., Щербак Л.М. Конструктивна модель шумових сигналів і її основні характеристики	114
Муран Р.О., Древецький В.В. Імітаційна k - ϵ модель гідродинамічних процесів викликаних опорами моста	117
Порозова А.М., Волянский Р.С. Процессы преобразования энергии в цепи ЧУА	119
Продан Д.І., Дуболазов О.В. Дослідження характеристик поляризаційно-чутливого оптичного сенсора з наногратками	122
Косінський А.А., Реуцький Є.А. Дослідження метрологічних відмов вимірювальних каналів технічних систем	123
Филоненко С.Ф., Аникиенко Б.И. Амплитудно-энергетические параметры акустического излучения при изменении глубины резания композита	126
Шевчук П.Т. Мікромеханічні датчики	128
Шевчук П.Т. П'єзоелектричний акселерометр – основа вібродіагностики	131
Щербань А.П., Ларін В.Ю. Обґрунтування необхідності використання систем контролю та управління в літій-полімерних акумуляторних батареях	133
Редько О.О., Мокійчук В.М., Запорожець А.О. Дослідження альтернативного методу вимірювання концентрації кисню в повітрі	136
Кузьмич Л.В., Кузьмич А.А. Сучасний стан механічних вимірювань витрат води та теплової енергії	139
Катаєва М.О. Алгоритм виявлення аномальних відхилень при проведенні лінійно кутових вимірювань	141
Безвесільна О.М., Нечай С.О., Чепюк Л.О. Вимірювання витрат біопалива термоанемометричним витратоміром	143
Безвесільна О.М., Ткачук А.Г., Чепюк Л.О. Струнний акселерометр як чутливий елемент приладового комплексу стабілізації	146

Безвесільна О.М., Хильченко Т.В., Чепюк Л.О. Прецизійний чутливий елемент системи стабілізації складних навігаційних систем	149
Подчашинський Ю.О., Келембет О.Ю., Чепюк Л.О. Фрактальна обробка відеозображень з вимірювальною інформацією про текстури природного походження	152
СЕКЦІЯ 4. Енергетика, електротехнічні системи, світлотехніка	155
Martyniuk V.S. Magnetolectric generator. Analysis of voltage regulating system	156
Данченков Я.В., Забейда Т.С. Розробка та дослідження математичної моделі теплообмінника системи кондиціонування повітря	160
Данченков Я.В. Дослідження та регулювання модульної котельної установки «УКРІНТЕРМ» в перехідних режимах	163
Данченков Я.В., Похілько І.В. Розробка та дослідження автоматизованої системи керування процесом виробництва перегрітої пари в котлоагрегаті UL-S-IE 5000X13 високого тиску	165
Квасніков В.П., Ксьондзик О.С. Повірка калібраторів змінної напруги	168
Кулик Н.І. Математичне моделювання відбиваючої поверхні довільної форми з циліндричним джерелом світла в програмному середовищі МАТНЕМАТІСА	169
Михайленко В.В., Чуняк Ю.М., Лалак Б.О., Сова О.М. Аналіз електромагнітних процесів у напівпровідниковому перетворювачі з двадцятиоднозонним регулюванням вихідної напруги і електромеханічним навантаженням	171
Хрієнко К.С. Перспективи використання рідких лінз в приладобудуванні	174
Квасніков В.П., Черняк О.І. Проблеми сучасної енергетики	176
Шам О.М., Тетерін І.Д. Аппроксимация кривої сили світла заданої дискретними значеннями у середовищі системи МАТНЕМАТІСА	179
Ванецян С.Г., Дев'яткіна С.С. Експлуатаційний мінімум аеродрому цивільної авіації	182
СЕКЦІЯ 5. Інформаційні технології в приладобудуванні та машинобудуванні. Нафтогазові технології	185
Аврука И.С. Обзор основных мехатронных устройств для перемещения в трубопроводах	186
Аулин В.В., Замота Т.Н., Лысенко С.В. Управление ресурсом машин совмещением технологий устранения макрогеометрических отклонений сопряжений и их триботехнического восстановления	189

Аулин В.В., Панков А.А., Стахорская А.Г. Управление дозирующими устройствами в информатизированных системах земледелия	193
Аулін В.В., Гриньків А.В. Інформаційна технологія оцінки технічного стану об'єктів на основі теорії чутливостей функції	196
Груша К.М., Клепач М.І. Аналіз та моделювання автоматизованої системи регулювання процесу випарювання аміачної селітри	198
Дяченко П.В., Охріменко К.Я. Інтерфейс та загальні характеристики інструментальних засобів комп'ютерного моделювання динаміки коливних процесів	199
Іванчук В.В. Експериментальні дослідження автоматизованої системи управління установками відгонки і концентрування	202
Капера С.С., Ащепкова Н.С. Кинематический анализ манипулятора	204
Клепач М.І., Бігун М.А. Адаптивне управління повітряного середовища приміщень	208
Монченко О.В., Коткова К.В. Використання нанороботів в сучасній медицині	209
Кошевой Н.Д., Чистикова З.Э. Использование алгоритмов имитации отжига и ближайшего соседа для оптимизации многофакторных планов эксперимента	212
Кучеров Д.П. Реконфігурація мультисенсорної системи за умови впливу дестабілізуючих факторів	214
Мазур С.В., Стрілець О.Р., Похильчук І.О., Стрілець В.М. Торцеві ущільнення з канавками на торці обертового кільця у вигляді спіралі Архімеда	215
Місяць А.С. Застосування вихрових перетворювачів витрати у приладах обліку газу	218
Осовцев А.В., Бурау Н.І., Вознюк А.І. Аналіз систем стабілізації обладнання на рухомих об'єктах	220
Монченко О.В., Печена В.Р. Дослідження періодичних процесів в жіночому організмі	223
Реут Д.Т. Пристрій визначення біологічних показників якості поверхневих вод	226
Сергеев-Горчинский А.А., Рогоза В.С. Предварительная обработка значений ускорения в устройствах интерактивного ввода информации	228
Соломатіна О.А., Павловський О.М. Бездротові датчики на базі ESP8266	230
Квасніков В.П., Сташинський О.П. Система підтримки прийняття рішень в комп'ютерному комплексі підтримки диспетчера ГТС	232

Стрілець О.Р. Можливості багатосходинкових зубчастих диференціальних передач з замкнутими гідросистемами керувати швидкістю	234
Монченко О.В., Сурженко М.Ю., Суханова В.С. Ідентифікація особистості за відбитками пальців	237
Чулков Т.Ю., Яковлев Б.С., Ащепкова Н.С. Динамический анализ специализированного схвата манипулятора	239
Коваль А.О. Електронний смартпот Click and Grow	241
Koval S. Performing specialized laboratories	243
СЕКЦІЯ 6. Захист інформації та телекомунікаційні системи	245
Бабенко В.Г., Ланських Є.В. Дослідження заміни операції для реалізації матричного криптографічного перетворення	246
Бойченко О.В., Тупота Е.С. Проблемы использования Trusted Platform Module в криптографической защите данных	249
Гуцал Г.А. Соціальний простір: чи потрібна межа між реальністю та мережею	250
Коваленко Ю.Б., Чабанюк Т.В. Нейромережеві технології прийняття рішень управління складними соціотехнічними системами в реальному часі	251
Коришева К.Г. Багатокритеріальний аналіз системи Valgrind	255
Рябова Л.В., Самойленко М.Е., Щербак Т.Л., Німченко Т.В. Восстановление смесей распределений в задачах идентификации личности	258
Ходячий В.В. Майбутнє квантових комп'ютерів. Захист персональної інформації за допомогою їх	261
Часновський Є.А., Бабенко Ю. Taint-аналіз як сучасний метод пошуку програмних уразливостей	263
Шувалов Р.В. Захист інформаційних повідомлень. Переваги і недоліки криптографічного алгоритма RSA	265
Ряба О. Модуль безпеки мережі на основі онлайн пасток	267
Ануфрієнко К.П., Корченко А.О. Прогнозування в управлінні уразливостями програмного забезпечення	268
Безверха К.С., Кінзерявий В. Міжнародний стандарт ISO/IEC 10118 «інформаційні технології. Методи захисту. Геш-функції»	271
Горчилина Д.Д. Додаток до Google Chrome для захищеного обміну повідомленнями в соціальних мережах	273
Денісов І. Програмно-аналітична система оцінки захищеності ресурсів інформаційної системи	274
Атагельдиева Л.Ж., Жангисина Г.Д., Калимбетов Г.П. Информационная безопасность в энергосистемах	275

Концевий Д.С. Програмний модуль захисту від вторгнень в інформаційну систему на основі нейромережових технологій	277
Краєвський М., Кищенко В. Система захисту інформації в корпоративних мережах	279
Павлович П., Наджі А. Метод захисту безпроводової сенсорної мережі в концепції IoT	281
Реп'ях К.Ю. Методика оцінки захищеності інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах	282
Гнатюк С.О., Одарченко Р.С., Сидоренко В.М. Аналіз методів розрахунку критичності інформаційних систем	284
Кінзерявий В., Степаненко І.В. Алгоритм захисту програмного забезпечення від деобфускації	286
Фесенко А. Прийняття рішень щодо ідентифікації та аутентифікації користувачів з використанням біометричної ідентифікації	289
СЕКЦІЯ 7. Економіка промисловості	291
Серета Г.С. Аналіз процесів фінансових ресурсів машинобудівного підприємства	292
СЕКЦІЯ 8. Військово-технічні проблеми та освіта	294
Леонов В.В., Наливайко А.Д. Методологічні підходи при програмно-цільовому плануванні розвитку системи озброєння	295
Леонов В.В., Наливайко А.Д. Нові технології, нові системи озброєння, новий характер війн	298
Леонов В.В., Наливайко А.Д. Методологічний та змістовний аспекти системного аналізу в воєнних дослідженнях	301
Філістєєв Д.А., Тішкін В.В., Голмач Г.А. Шляхи подолання юридичних та технічних проблем досягнення єдності вимірювань та достовірності контролю параметрів об'єктів вимірювання військового призначення при використанні апаратури споживачів глобальних супутникових навігаційних систем	305
Яковчук В.В., Куковський А.Г., Семчук П.П. Інформаційна компетентність як педагогічна категорія	307

ДОСЛІДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО МЕТОДУ ВИМІРЮВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ КИСНЮ В ПОВІТРІ

О.О. Редько¹ асп., В.М. Мокійчук¹ к.т.н., доцент, А.О.Запорожець² асп.

¹Національний авіаційний університет, e-mail: ralex_sh@mail.ru

²Інститут технічної теплофізики НАН України

Вступ

В даній роботі пропонується використувати підходи до порівняння альтернативного та стандартного методів вимірювання для випробувальних лабораторій, наведені у ДСТУ ГОСТ ІСО 5725-6:2005 [1], в завданні визначення відповідності методу-претенденту встановленим вимогам.

Основна частина

В роботі [2] було запропоновано використання поточного значення концентрації кисню в повітрі для визначення коефіцієнту надлишку повітря (КНП) при спалюванні палива в котлоагрегатах замість константи 21%.

В роботі [3] для підвищення точності визначення об'ємної концентрації кисню в повітрі було запропоновано використання непрямого альтернативного методу вимірювання, що представляє собою функціональну залежність, параметрами якої є характеристики метеорологічних умов.

Було проведено вимірювальний експеримент, який мав на меті порівняння результатів прямих вимірювань об'ємних концентрацій кисню у повітрі газоаналізатором із коміркою електрохімічного типу ОКСИ-5М ($\Delta O_2 = \pm 0,1\%$), та непрямих – на основі аналізу метеорологічних параметрів: температури (метеорологічний психрометричний термометр ТМ4-1, $\Delta T = \pm 0,2^\circ C$), абсолютного тиску (барометр-анероїд БАММ-1, $\Delta P = \pm 20$ гПа) та відносної вологості ($\Delta \varphi = \pm 3\%$). Результатом експерименту є 475 паралельних вимірювань концентрації кисню в повітрі та метеорологічних показників (по 3 щоденно в період з серпня 2015 по січень 2016 року).

Отримані результати прямих та непрямих значень концентрації кисню були сформовані у 25 груп (по 19 вимірювань в кожній). Розраховані медіанні оцінки значень концентрації кисню по групам приблизно відповідають часовому інтервалу в 1 тиждень.

В якості попередньої оцінки альтернативного методу, спершу було визначено довірчі границі отриманих медіанних оцінок вимірних значень по групам (вважаючи закон розподілу похибок нормальним), що являє собою абсолютну похибку багатократного вимірювання. Абсолютна похибка вимірювання кисню цим методом розраховувалась як для не відтворюваних непрямих вимірювань. Тому випадкову складову похибки вимірювання кисню знаходять як для прямих багатократних вимірювань, а систематичну складову похибки вимірювання визначають як для непрямих багатократних вимірювань.

Так як відсутня інформація про істинне значення вимірюваної величини і максимальна по групам гранична систематична похибка розрахункового

методу в 3,3 рази менша за відповідну похибку умовно стандартного методу, а гранична випадкова похибка в 2,6 разів більша, то отримані медіанні оцінки значень об'ємної концентрації кисню за обома методами не можуть бути рівнозначно співставленні. Тому для визначення можливості застосування альтернативного методу було розраховано границі спільних довірчих інтервалів по групам (виходячи з теорії множин) та визначено потрапляння в них медіанних оцінок отриманих за обома методами. У спільний довірчий інтервал потрапили всі значення медіанних оцінок груп визначених альтернативним методом та 28% значень медіанних оцінок груп виміряних стандартним методом не потрапили до нього.

Стандартні методики випробувань, як правило базуються на компромісних рішеннях: застосування для широкого діапазону характеристик і до широкого діапазону матеріалів; доступність обладнання та кваліфікація персоналу; вартість проведення вимірювань; відповідність правильності та прецизійності методу вимірювань вимогам користувача), – але можуть бути громіздкими для повсякденного використання. Тому випробувальними лабораторіями використовуються більш прості альтернативні методики, після їх порівняння зі стандартними.

Порівняння двох методів вимірювань, один з яких є стандартним, зводиться до встановлення різності показників прецизійності та/або правильності. Рішення про застосовність альтернативного методу приймається не на підставі результатів порівняння характеристик точності методів, а зважаючи на інші фактори (вартість робіт, наявність устаткування і т.д.) [1, 4].

Національний стандарт [1] рекомендує при порівнянні правильності та прецизійності двох методів вимірювань використовувати декілька зразків в залежності від діапазону рівнів вимірюваної характеристики, чутливості методу і т.п. В експерименті по вимірюванню об'ємної концентрації кисню в повітрі вважатимемо, що мав місце 1 рівень із значенням 20,79 %, що є рівним середньому по групам для обох методів.

Для обох методів необхідно провести експеримент по оцінці прецизійності (порівнянні її показників), для чого необхідно розрахувати стандартні відхилення повторюваності й стандартні відхилення відтворюваності для обох методів, попередньо визначивши достатню кількість лабораторій (в даному випадку розбиття на групи) та паралельних вимірювань (в даному випадку кількість послідовних значень в групах) із заданим рівнем значущості. Виходячи із гіпотези, що обидва методи претендують на статус стандартних, за критерієм Фішера порівнюють внутрішню лабораторну та загальну прецизійність обох методів між собою.

На другому етапі проводять експеримент по оцінці правильності, через визначення статистичної не значимості різниці між загальними середніми значеннями результатів експерименту по оцінці прецизійності (в даному випадку середнє значення по групам).

Підхід до визначення параметру різниці між зміщеннями двох методів вимірювань об'ємної концентрації кисню повинен виходити з допустимого значення поправки (абсолютної методичної похибки) значення КНП [2].

Національний стандарт [1] регламентує порядок підтвердження статусу методу вимірювання таким, що використовується у повсякденній практиці. Це досягається шляхом проведення квазіміжлабораторної програми випробувань, де замінюються лабораторії учасники (в даному випадку групи вимірювань) на час проведення вимірювань. Цей підхід полягає у довгостроковому експерименті для перевірки зміщення, прецизійності в умовах повторюваності та прецизійності в проміжних умовах. Тривалість проведення повинно бути не менше ніж міжпіврічний (МПП) або міжкалібрувальний інтервал засобів вимірювальної техніки (ЗВТ).

Висновки

В даній роботі досліджений альтернативний метод вимірювання концентрації кисню в повітрі та запропонований підхід, який заснований на вказівках ДСТУ ГОСТ ІСО 5725-6:2005 [1] до порівняння його із умовно стандартним методом, що полягає у використанні газоаналізатору.

В майбутньому планується представити результати порівнянь методів з метою визначення більш точного в залежності від значення поправки КНП, за умови зміни лише значення об'ємної концентрації кисню в продуктах горіння котлоагрегату.

З метою визначення застосовності альтернативного методу в повсякденній практиці планується провести довгостроковий вимірювальний експеримент, що полягатиме в паралельному щоденному вимірюванні метеопараметрів декількома комплектами ЗВТ (метеорологічного психрометричного термометру ТМ4-1 та барометру-анероїду БАММ-1) на одній рівнинній місцевості не менше ніж протягом року (МПП).

Література

1. Точність (Правильність і прецизійність) методів та результатів вимірювання. Частина 6. Використання значень точності на практиці (ГОСТ ІСО 5725-6 – 2003, ІДТ) [Текст]: ДСТУ ГОСТ ІСО 5725-6:2005. – [Чинний від 2006-07-01]. – Київ: Держспоживстандарт України, 2006. – С.32-40 – (Національний стандарт України).

2. Бабак В.П. Підвищення точності вимірювання коефіцієнту надлишку повітря в котлоагрегатах із застосуванням газоаналізаторів електрохімічного типу [Текст] / В.П. Бабак, А.О. Запорожець, О.О. Редько // Промислова теплотехніка. – 2015. – т.37, №1. – С. 82-96.

3. Запорожець А.А. Прогнозирование содержания кислорода в воздухе на основе влияющих метеорологических величин [Текст] / А.А. Запорожець, А.А. Редько // Труды 58-й научной конференции МФТИ, секция биофизики и биотехнологий, 23-28 ноября 2015 г., г. Москва-Долгопрудный-Жуковский: тез. докл. – (Режим доступу http://conf58.mipt.ru/static/reports_pdf/79.pdf).

4. Володарский Е.Т. Технические аспекты аккредитации испытательных лабораторий: монография [Текст] / Е.Т. Володарский, Л.А. Кошева. – Винница: ВНТУ, 2013 – С. 169-175.